

Móra András

ÉSZREVÉTELEK A GAZDASÁG
TERÜLETSZERKEZETÉNEK
TANULMÁNYOZÁSÁHOZ VAJIDASÁGBAN

A TERÜLETSZERKEZET VIZSGÁLATÁNAK JELENTŐSÉGE

A gazdaságfejlesztés hatékonyságának jelentős összetevője a *területszerkezet javítása*, ami a hosszú távú társadalmi-gazdasági előrehaladás keretében fontos elemét adja az érintett körzet fejlődésének.

A körzetfejlesztés tanulmányozása a második világháború után vált időszerűvé, ám a területszerkezet fejlesztésének céljait igen eltérő módon jelöltük ki, így az elért eredmények is csak gyérek.¹

A gazdasági tevékenységek súlypontjának áttvedéseiben megmutatkozó területszerkezeti változásokat azzal a céllal kívánjuk vizsgálat alá venni, hogy megállapítsuk azoknak a gazdasági, pénzügyi és egyéb intézkedéseknek a hatékonyságát, amelyek az egyes körzetek fejlődésbeli különbségeinek fokozatos túllhaladására irányultak. A tanulmányozás tárgyául Vajdaságot választottuk Szerbia keretében, mert ennek a területnek — nagysága, lakosainak száma és fejlettségének elért színvonala tekintetében egyaránt — megfelelő gazdasága van a fejlesztési folyamatok optimális kibontakozásához.

A gazdasági tevékenységek a társult munka különböző szervezeteiben bonyolódnak le, amelyek területileg sztochasztikus rendben helyezkednek el. Az újratermelési folyamatok — a nyers- és újratermelési anyagok, a feldolgozó kapacitások és a foglalkoztatás ösztönszerűen kialakult lokációja miatt — igen dinamikus változásokat idéznek elő a területi erőforrásokban, ami döntő módon meghatározza e folyamatok termelékenységét. A változások intenzitása, gyakorisága és nagyságrendje tehát közvetlen befolyást gyakorol nemcsak az egyes munkaszervezetek gazdálkodásának hatékonyságára, hanem az egész társadalmi újratermelés eredményességére, s ezáltal a tartomány általános társadalmi-gazdasági és politikai előrehaladására.

A gazdaság területi szerkezete fontos tényezője a gazdasági és társadalmi fejlődés hatékonyságának, mert közvetlenül kihat:

- a termelési és fejlesztési költségek mértékére;
- a szállítási és általános energiaköltségek alakulására;
- a háttérágazati létesítmények és a helyi erőforrások (termőföldek, nyersanyagbázisok, közutak) kihasználásának költségeire;
- a foglalkoztatás lehetőségeire, különösen a mezőgazdasági körzetekben, ezáltal is enyhítve a már kialakult ipari központokra nehezedő nyomást a munkát keresők részéről;
- az egész körzet általános fejlődésére (ösztönzést nyújtva az energetikai létesítmények, a közlekedés, a posta, az egészségügyi, oktatási és művelődési intézmények fejlesztéséhez, azután a lakásépítéshez, az üzlet-hálózat bővítéséhez, gyermekintézmények létesítéséhez stb.);
- a szociális tényezők kedvező alakulására (szociális biztonság, élet-színvonal, egészségvédelem, művelődési élet stb.);
- ezenkívül egy sor mépesedési, honvédelmi és politikai jellegű kérdés megoldását is befolyásolja.

A gazdaság területszerkezetének és a gazdasági tevékenységek meghatározott súlypontáttevéődéseinek tanulmányozása azért is fontos, mert a leszűrhető tapasztalatok révén tudatos hatást fejthetünk ki a változásokra. Valamely történelmileg meghatározott területi szerkezetet tudatos ráhatással, hosszú távú akcióval úgy alakíthatjuk, hogy növeljük a területi elhelyezkedés arányosságát, s jobban összehangoljuk az adott körzet természeti feltételeivel, állandóan szem előtt tartva a gazdasági és egyéb tevékenységek optimális elhelyezkedésének, a telephelyek helyes megválasztásának általános elveit.

A gazdasági tevékenységek súlypontjának áthelyeződése mindenekelőtt minőségi, nem pedig mennyiségi kérdés, függetlenül attól, hogy milyen pontossággal kvantifikáljuk a súlypontmozgás intenzitását és irányát. A súlypont-áttevéődés rendjének azonosításával döntő módon hozzájárulhatunk a körzetfejlesztés hatékonyságának le méréséhez és a fejletlen vidékek iránti politika érvényesülésének ellenőrzéséhez. Nem is kell külön hangsúlyozni, hogy az így szerzett ismeretek milyen jelentős szerepet tölthetnek be egy racionális megalapozottságú és hatékony hosszú távú fejlesztéspolitikai megfogalmazásában.

Habár ez a tanulmány alig valamivel több mint másfél évtizedet ölel fel, s közvetlenül nem követi következményeiben az egész jugoszláv gazdaság területszerkezeti változásait, ahhoz — megítélésünk szerint — mégis hozzájárul, hogy jobban megértsük fejlődésünk szövevényes folyamatait.

A GAZDASÁGI TEVÉKENYSÉG SÚLYPONT-ÁTTEVŐDÉSEINEK KÖVETÉSI MÓDSZEREI

Valamely adott körzet gazdasági és nem gazdasági tevékenységeinek területi vonatkozásai, amelyeket esetünkben három ötéves tervidőszakon át a kérdéses tevékenységek súlypont-áthelyeződési útjainak követésével

vizsgálunk, bizonyos értelemben kifejezik az újonnan felnövekvő termelőerők működését, és ennek visszahatását a gazdasági és nem gazdasági tevékenységek fejlődésére.

A területi szerkezet elemzésének ezt a módszerét — tudomásunk szerint — nálunk eddig még nem alkalmazták.

Az általuk kidolgozott eljárás lényege az, hogy számítógépes adatfeldolgozással a gazdasági és nem gazdasági tevékenységek nyolc ágazatában kiszámítjuk a súlypont-áttevéődéseket a Szerb SZK szűkebb területe és a két autonóm tartomány, majd pedig az egész köztársaság vonatkozásában. Ez a nyolc összesítő ágazat a következő:

- gyáripar és bányászat,
- mezőgazdaság és erdőszet,
- építőipar,
- közlekedés és postaforgalom,
- kereskedelem és vendéglátóipar,
- kisipar, lakásgazdálkodás és közművek,
- művelődési és szociális tevékenység,
- társadalmi-politikai szervezetek és állami szervek.

E tevékenységek súlypontjainak koordinátáit az 1960., 1965., 1970. és 1975. évi adatok alapján számítottuk ki. Ugyanilyen módszerrel meghatároztuk a köztársaság és a tartományok lakosságának súlypont-koordinátáit is, és így kaptuk meg azokat a referenciapontokat, amelyeknek összehasonlításával értékelést adhatunk az egyes tevékenységek súlypontváltozásainak nagyságrendjéről és jelentőségeiről. A különböző tevékenységek súlypontjának mércéjéül a *foglalkoztatottak számát* vettük, ami nem csupán egyetlen hasonlítható közös nevezője a gazdasági és nem gazdasági tevékenységeknek, hanem ezen túlmenően társadalmunkban, amelyben az ember a főszereplő és egyben végső célja minden tevékenységnek, egyúttal kétségtelenül a legjelentősebb paraméter is. Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy ily módon az elemzés csupán a társadalmi szektorra terjed ki, amely különösen a mezőgazdaságban és erdőszetben csak részét (társadalmunk számára jelentős részét) képezi a teljes ágazatnak.

A lakosság számának súlypont-koordinátáit $S(X^s, Y^s)$ 1961-re és 1971-re, amikor a lakosság összeírását végezték, a következő képlet alapján számítottuk ki:

$$X^s = \frac{\sum_{i=1}^k (x_i \cdot S_i^k)}{\sum_{i=1}^k S_i^k}$$

$$Y^s = \frac{\sum_{i=1}^k (y_i \cdot S_i^k)}{\sum_{i=1}^k S_i^k}$$

melyekben:

X^s, Y^s — a lakosság súlypontjának koordinátái,

x_i, y_i — az egyes községek koordinátái (a földrajzi szélesség és hosszúság fokai),

s_i^k — a lakosok községenkénti száma,

i — a község ($i = 1 \dots k$),

míg az egyes gazdasági és nem gazdasági tevékenységek súlypont-koordinátáinak $P(x, y)$ kiszámításához a következő képleteket használtuk fel:

$$x_{jk}^{\check{}} = \frac{\sum_{i=1}^k (x_i \cdot Z_{ij}^k)}{\sum_{i=1}^k Z_{ij}^k}$$

$$y_{jk}^{\check{}} = \frac{\sum_{i=1}^k (y_i \cdot Z_{ij}^k)}{\sum_{i=1}^k Z_{ij}^k}$$

melyekben:

$x_{jk}^{\check{}}, y_{jk}^{\check{}}$ — az adott tevékenység súlypontjának koordinátái,

Z_{ij}^k — az adott tevékenység foglalkoztatottjainak száma községenként,

j — a tevékenység jele ($j = 1 \dots 8$).

A fenti képletek alkalmazásával egy IBM S/3 típusú számítógépen a meglevő statisztikai kimutatások² alapján kiszámítottuk a lakosság számának súlypontjait $S(X^s, Y^s)$, valamint a kezdeti és végső helyzet koordinátáit, s ezáltal az említett ágazatok súlypontváltozásait is Szerbiában a tartományokon kívül, továbbá Kosovón és Vajdaságban, majd az egész köztársaság vonatkozásában. A kapott adatokat az 1—5. táblázatokban közöljük.

A LAKOSSÁG SÚLYPONT-KOORDINÁTÁI

1. táblázat

	Súlypont-koordináták		súlypont-koordináták	
	x 61	y 61	x 71	y 71
SZÜKEBB SZERBIA	20,97	43,91	20,94	43,95
VAJDASÁG SZAT	20,03	45,42	20,02	45,41
KOSOVO SZAT	220,93	42,56	20,93	42,57
SZERB SZK				
ÖSSZESEN	20,73	44,11	20,72	44,09

A TEVÉKENYSÉG SÚLYPONT-ÁTTEVŐDÉSEI SZÜKEBB SZERBIÁBAN

2. táblázat

	súlypont x60	koord. y60	súlypont x65	koord. y65	súlypont x70	koord. y70	súlypont x75	koord. y75
Gyártóipar és bányászat	20,79	44,20	20,84	44,11	20,81	44,09	20,83	44,06
Mezőgazdaság és erdőszet	20,95	44,03	20,97	44,02	20,96	43,98	20,92	43,98
Építőipar	20,81	44,24	20,79	44,25	20,86	44,29	20,76	44,29
Közlekedés és postaforgalom	20,69	44,38	20,79	44,24	20,75	44,25	20,78	44,24
Kereskedelem és vendéglátóipar	20,72	44,35	20,72	44,32	20,72	44,33	20,74	44,29
Kisipar, lakásgazdálkodás, közművek	20,82	44,22	20,84	44,22	20,81	44,26	20,81	44,23
Művelődés és szociális védelem	20,80	44,22	20,82	44,21	20,83	44,21	20,83	44,20
Társadalmi-politikai tevékenységek és állami szervek	20,75	44,31	20,79	44,28	20,78	44,29	20,75	44,31
Összesen	20,79	44,24	20,82	44,18	20,81	44,19	20,81	44,17

A TEVEKENYSÉG SÚLYPONT-VÁLTOZÁSAI KOSOVO SZAT TERÜLETÉN

3. táblázat

	súlypont x60	koord. y60	súlypont x65	koord. y65	súlypont x70	koord. y70	súlypont x75	koord. y75
Gyáripar és bányászat	20,94	42,65	20,92	42,62	20,91	42,60	20,92	42,59
Mezőgazdaság és erdőszet	20,86	42,53	20,86	42,53	20,83	42,54	20,85	42,51
Építőipar	20,88	42,59	20,97	42,59	20,94	42,63	20,93	42,63
Közlekedés és postaforgalom	20,96	42,57	21,00	42,61	20,97	42,60	20,97	42,59
Kereskedelem és vendéglátóipar	20,91	42,61	20,89	42,59	20,90	42,59	20,92	42,59
Kisipar, lakásgazdálkodás, közművek	20,87	42,52	20,89	42,54	20,91	42,56	20,88	42,53
Művelődés és szociális védelem	20,91	42,58	20,92	42,59	20,93	42,58	20,95	42,58
Társadalmi-politikai tevékenységek és állami szervek	20,93	42,59	20,94	42,59	20,94	42,59	20,96	42,59
Összesen	20,91	42,60	20,92	42,59	20,91	42,59	20,92	42,59

A TEVEKENYSÉG SÚLYPONT-VÁLTOZÁSAI VAJDAASÁG SZAT TERÜLETÉN

4. táblázat

	súlypont koord. x60	y60	súlypont koord. x65	y65	súlypont koord. x70	y70	súlypont koord. x75	y75
Gyáripar és bányászat	19,92	45,46	19,95	45,44	19,98	45,44	19,98	45,44
Mezőgazdaság és erdőszet	19,99	45,51	20,00	45,49	20,01	45,48	20,02	45,46
Építőipar	20,00	45,38	19,89	45,45	19,96	45,42	19,93	45,40
Közlekedés								
és postaforgalom	19,95	45,41	19,96	45,44	19,92	45,44	19,95	45,43
Kereskedelem								
és vendéglátóipar	19,97	45,45	19,93	45,43	19,95	45,42	19,94	45,44
Kisipar, lakásgazdálkodás,								
közművek	19,96	45,48	19,96	45,50	19,97	45,47	19,93	45,45
Művelődés és szociális								
védelem	20,01	45,43	20,02	45,41	20,02	45,41	20,00	45,40
Társadalmi-politikai								
tevékenységek és	20,00	45,43	20,00	45,41	20,00	45,39	19,99	45,38
állami szervek								
Összesen:	19,97	45,46	19,97	45,45	19,98	45,44	19,98	45,43

A TEVÉKENYSÉG SÚLYPONT-ÁTTEVŐDÉSEI A SZERB SZK TERÜLETÉN

5. táblázat

	súlypont x60	súlypont koord. y60	súlypont koord. x65	súlypont koord. y65	súlypont koord. x70	súlypont koord. y70	súlypont koord. x75	súlypont koord. y75
Gyárilap és bányászlat	20,55	44,47	20,58	44,39	20,60	44,34	20,61	44,31
Mezőgazdaság és erdőszet	20,32	44,88	20,35	44,84	20,43	44,72	20,43	44,68
Építőipar	20,64	44,28	20,60	44,37	20,67	44,44	20,61	44,37
Közlekedés és postaforgalom	20,49	44,61	20,57	44,51	20,55	44,48	20,60	44,44
Kereskedelem és vendéglátóipar	20,50	44,60	20,50	44,56	20,54	44,52	20,56	44,46
Kisipar, lakásgazdálkodás, közmuvek	20,56	44,54	20,56	44,55	20,58	44,53	20,58	44,46
Művelődés és szociális védelem	20,61	44,39	20,63	44,36	20,64	44,33	20,64	44,29
Társadalmi-politikai tevékenységek és állami szervek	20,59	44,46	20,62	44,41	20,60	44,43	20,57	44,44
Összesen	20,53	44,51	20,55	44,48	20,58	44,43	20,59	44,39

A SÚLYPONT-ÁTTEVŐDÉS ELEMZÉSE

Az eredmények elemzése rendkívül érdekes jelenségekre derít fényt az 1965-től 1975-ig terjedő időszakra vonatkozóan. Az első jellegzetesség, ami valamennyi társadalmi-politikai közösségre egyaránt érvényes, hogy az össz gazdaság súlypontja északabbra, pontosabban északnyugatra helyezkedik el a lakosság súlypontjától, ami az északi körzetek viszonylag élénkebb összetevékenységre utal.³ (6. táblázat) A P és az S közötti távolság azonban az elemzett időszak alatt fokozatosan csökken (lásd a δ_0 és a δ_z adatait), ami azt mutatja, hogy a déli körzetekben erőteljesebb a fejlődés — a foglalkoztatottak számának alakulása szerint —, tehát a P pont egyre közelebb kerül az S pontokhoz.

A tevékenységek súlypontja tehát idővel áthelyeződött, szoros összefüggésben az egyes tevékenységek fejlődésének intenzitásával az adott községekben. A súlypont-áttevődés összetevőit a 7. táblázat tartalmazza. Az összetevők nagyságát és előjelét az egyes tevékenységek súlypontjainak koordinátái határozzák meg, figyelembe véve az 1960 és 1975 között végbement változásokat.

A TEVÉKENYSÉGEK (P) ÉS A LAKOSSÁG (S) SÚLYPONT-KOORDINÁTÁINAK VÁLTOZÁSAI

6. táblázat

	SZSZK		SZ t. nélk.		KSZAT		VSZAT	
	x	y	x	y	x	y	x	y
P (x_{60} , y_{60})	20,53	44,51	20,79	44,24	20,91	42,60	19,97	45,46
S (x_{61} , y_{61})	20,73	44,11	20,97	43,91	20,93	42,56	20,03	45,52
$\delta_0 = / P / - / S /$	-0,20	0,40	-0,18	0,33	-0,02	0,04	-0,06	0,04
P (x_{75} , y_{75})	20,59	44,39	20,81	44,17	20,92	42,59	19,98	45,43
S (x_{71} , y_{71})	20,72	44,09	20,14	43,95	20,93	42,57	20,02	45,41
$\delta_z = / P / - / S /$	-0,13	0,30	-0,15	0,22	-0,01	0,02	-0,04	0,02

A TEVÉKENYSÉGEK SÚLYPONT-VÁLTOZÁSAINAK ÖSSZETEVŐI
A SZERB SZK TERÜLETÉN 1960 ÉS 1975 KÖZÖTT

7. táblázat

TEVÉKENYSÉGEK	SZSZK		SZ t. n.		KSZAT		VSZAT	
	x	y	x	y	x	y	x	y
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Gyáripar és bányászat	6	-16	4	-14	-2	-6	6	-2
2. Mezőgazdaság és erdőszet	11	-20	-3	-5	-1	-2	3	-5
3. Építőipar	-3	9	-5	5	5	4	-7	2
4. Közlekedés és postaforgalom	11	-17	9	-14	1	2	0	2
5. Kereskedelem és vendéglátóip.	6	-14	2	-6	1	-2	-3	-1

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
6. Kísipar, lakásgazdálkodás, közművek		2	-8	-1	1	1	1	-3	-3
7. Művelődési és szociális tevékenység		3	-10	3	-2	4	0	-1	-3
8. Társadalmi-politikai szervezetek és állami szervek		-2	-2	0	0	3	0	-1	-5
Összesen		6	-12	2	-7	1	-1	1	-3

MEGJEGYZÉS: Az x és y értékek 10^{-2} részét adják a földrajzi szélességnek, ill. hosszúságnak; $x < 0$ a nyugati irányú, $y < 0$ pedig a déli irányú elmozdulást jelzi.

Mindezeket az adatokat átvittük Szerbia tartományok nélküli, továbbá Kosovo és Vajdaság, a változások összhatását pedig a Szerb SZK földrajzi térképére (1—4. ábrák).

Kezdőpontnak P (O, O) a felsorolt összes tevékenységek 1960. évi közös súlypontját jelöltük meg, s innen húztuk meg az 1-től 8-ig terjedő sorszámokkal jelzett tevékenységek egyedi súlypont-áttevéődéseit szemléltető vektorokat. Az R szimbólum jelzi a súlypont-áttevéődés eredményét. Az áthelyeződés iránya pontosan megfelel a kapott eredménynek, de a változás intenzitását a jobb áttekinthetőség kedvéért háromszorosára növeltük a térkép mértékarányaihoz viszonyítva.

A P pont egész Szerbiában északkeleti irányban tevődik át az S ponthoz közelítve. Kivételt képez a „társadalmi-politikai tevékenységek és állami szervek” súlypontja, amely délnyugati irányban mozog, valamint az „építőipar”, amelynek súlypontja még északabbra kerül (lásd az 1. ábrát).

A súlypont-áttevéődés összeredményét jelző R szimbólum vektorának iránya és intenzitása azt tanúsítja, hogy a gazdasági és nem gazdasági tevékenységek fejlődése Szerbia déli körzeteiben volt a legerőteljesebb, ahol egészen új termelőerők növekedtek fel. Ez egyúttal a termelőerők arányosabb területi megoszlásának mutatója is, ami visszahatásában kedvező módon befolyásolja a teljes társadalmi-gazdasági előrehaladást.

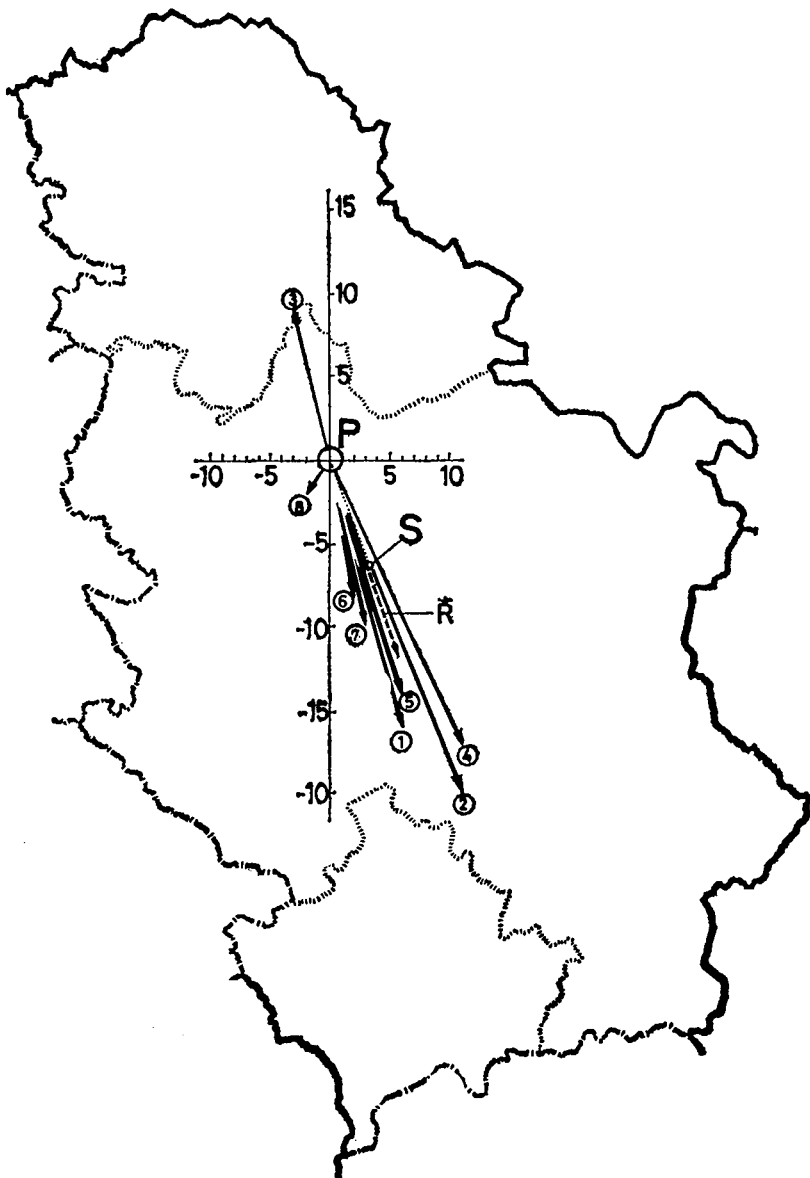
Ez a felismerés ugyanakkor a társadalmi-gazdasági közösségek terület-szerkezeti fejlesztési stratégiájának kidolgozása szempontjából is rendkívül jelentős.

Szerbia tartományok nélküli területére és a Kosovóra vonatkozóan lásd a 2. és 3. ábrát.

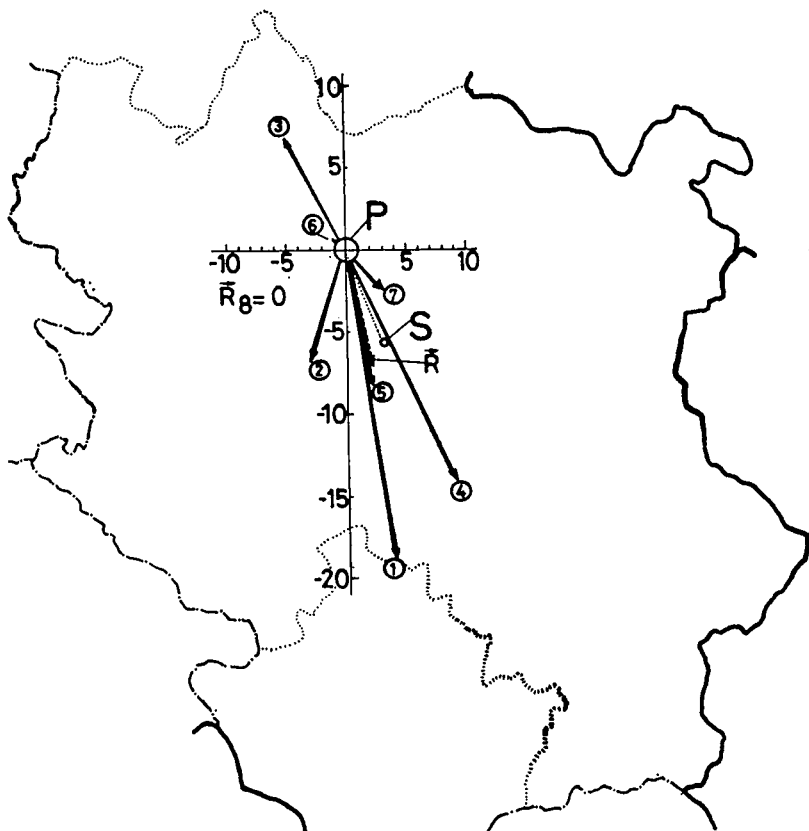
Vajdaságban a P pont ugyancsak déli irányban mozog (lásd az R rezultáns vektorát), az egyes tevékenységi ágak esetében pedig a következő a helyzet:

- a gyáripar és bányászat súlypont-áttevéődése *délkeleti* irányú;
- megközelítően *déli* irányú a súlypont-áthelyeződés a mezőgazdaság és erdőszet, a társadalmi-politikai tevékenységek és állami szervek, valamint a művelődési és szociális tevékenységek esetében;

1. ábra: A tevékenységek súlypont-áttevéődései a Szerb SZK területén (a változások intenzitását háromszorosára növeltük a térkép mértékarányaihoz képest; a sorszámok értelmezése a 39. táblázat szerint).

2. ábra: A tevékenységek súlypont-áttevéődései Szerbiában a tartományokon kívül (a változások intenzitásának jelzése mint fent).

— *délnyugati* irányú a súlypontváltozás a kereskedelem és vendéglátóipar, valamint a kisipar, a lakásgazdálkodás és a közművek vonatkozásában;

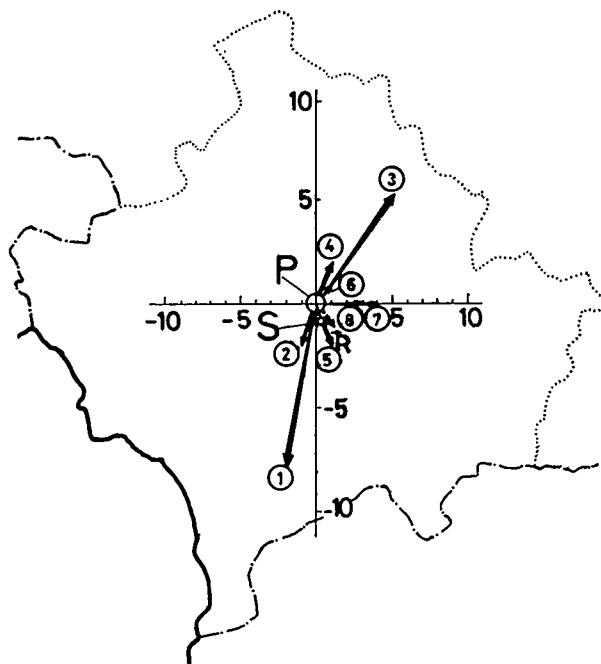
— végül az építőipar súlypontja *északnyugatra*,

— a közlekedés és postaforgalom súlypontja pedig *északra* tevéődött át.

A gazdasági és nem gazdasági tevékenységeknek ezek a területszerkezeti változásai nagymértékben kihatnak az egyes körzetek termelőerőinek sajátosságaira. Vajdaságban a P pont nem délkeleti irányban mozog, az S pont felé, hanem déli irányban, ami azt mutatja, hogy a termelőerők fejlődése Dél-Bánátban nem olyan erőteljes, hogy maga felé „vonná” a súlypontot. Ez annak a tünete, hogy Vajdaság déli részei nem fejlődnek egyenletesen. Ez a felismerés hozzájárulhat ahhoz, hogy a valóságnak megfelelően értékelhessük a fejlesztés módjának és intenzitásának csökkentését Vajdaság nem eléggé fejlett vidékeinek vonatkozásában.

3. ábra: A tevékenységek súlypont-áttevéődései Kosovo SZAT területén (intenzitásjelzés m. f.).

Végül vizsgáljuk meg közelebbről a vajdasági helyzetet

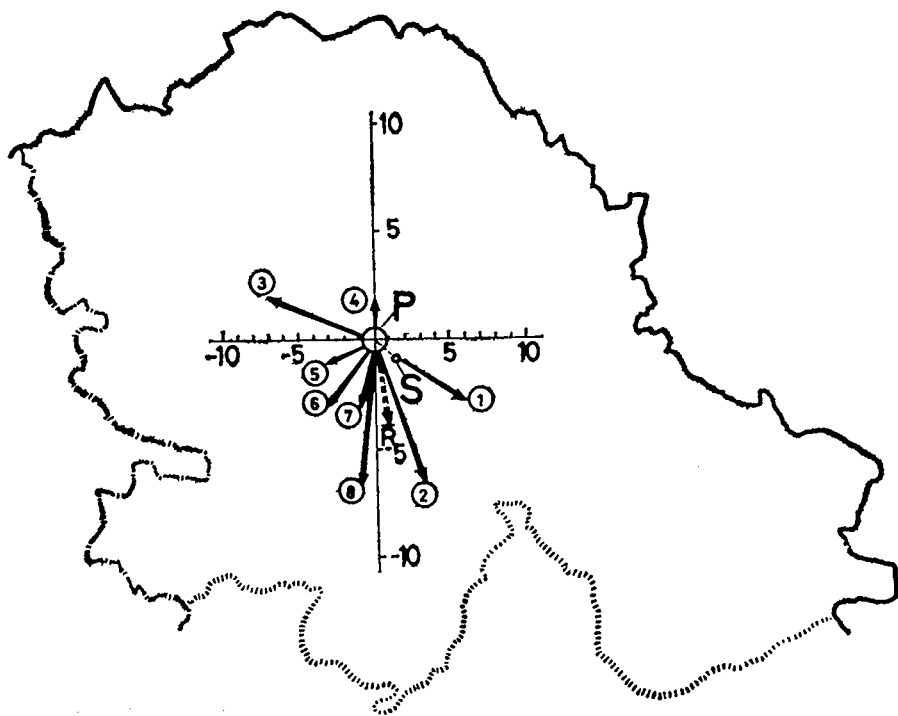

A súlypont-áttevéődésre mindenekelőtt az ipar és a mezőgazdaság volt nagy hatással. Ez a felismerés, amely lényegében nem új keletű, ezzel az elemzéssel igazolást nyert, s most még nagyobb segítséget nyújthat a 2000. évig terjedő új hosszú távú fejlesztési program koncepciójának kidolgozásához.

Jegyzetek

- ¹ A körzetfejlesztés kérdéskörét, a fejlesztéspolitika mércéit és elemeit T. Šuvakov dolgozta fel Mezer I.—R. Davidović—T. Šuvakov: Osnovi političke ekonomije c. művében. Kiadó: Savremena administracija. Belgrad, 1974. 294—305. old.
- ² A statisztikai adatokat a Jugoszláv Statisztikai Intézet 1961., 1966., 1971. és 1976. évi Évkönyveiből vettük — összesen 6120 számszerű adatot a lakosság és a foglalkoztatottak létszámáról.
- ³ Az x kisebb értéke nyugatra, az y kisebb értéke pedig délre eső elhelyezkedést jelent a térképen az eredeti súlyponthoz képest.

4. ábra: A tevékonységek súlypont-áttevéődései Vajdaság SZAT területén (intenzitásjelzés m. f.).

Rezime

Prilog izučavanju prostorne strukture Vajvodanske privrede

Pošto se konstatuje da je razvoj prostorne strukture značajan element regionalnog razvoja, prikazana je u istraživanju prostorna struktura privrede i ostalih delatnosti republike Srbije, teritorije van Pokrajina i Pokrajina sa posebnim akcentom na prostornu strukturu Vajvodine. Istraživanje se vrši putem ispitivanja pomeranja težišta privrednih aktivnosti u periodu između 1960. i 1975. god.

Prostorna struktura privrede neposredno utiče na troškove proizvodnje i razvoja; transporta; utroška energije; korišćenja infrastrukture; mogućnosti zapošljavanja i na niz drugih faktora, koji utiču na razvoj regiona i koji su u ovom iskazu nabrojani. Istovremeno se tvrdi, da je pomeranje težišta privrednih aktivnosti u teritorijalnom pogledu prvenstveno kvalitativni pokazatelj.

Razmatrajući metodologiju praćenja pomeravanja težišta privredne aktivnosti, prikazuje se, da je analiza vršena na bazi svega osam aktivnosti, od kojih su šest pravredne a dve društvene „neprivredne” aktivnosti. Kao mera ponderacije uzet je broj zaposlenih, a obrađen je društveni sektor. Obrada je vršena pomoću

komputera IBM S/3 i na bazi jednačina, koje obrađuje koordinate broja zaposlenih; težišta pojedinih delatnosti; broja stanovnika po opštinama i položaj pojedinih opština. Pri tome su korišćeni statistički podaci. Na bazi istih izračunata su za godine 1960, 1965, 1970. i 1975. težišta broja stanovnika i težišta navedenih oblasti aktivnosti.

Na bazi rezultata takvih istraživanja, vrši se analiza pomeranja težišta privredne aktivnosti. Pre svega se konstatuje, da se težište ukupne privredne aktivnosti nalazi severno odn. severozapadno od težišta stanovništva, što ukazuje na relativno veću aktivnost u severnim reonima. Konstatuje se međutim, da je došlo vremenom do pomeranja težišta aktivnosti, kako u Srbiji u celini, tako i u Vojvodini, prema jugu. U toku tog pomeranja, došlo je:

- do pomeranja težišta industrije i rudarstva prema jugoistoku;
- poljoprivrede i šumarstva prema jugu;
- trgovine i ugostiteljstva, zanatstva i komunalne delatnosti prema jugozapadu;
- građevinarstva prema severozapadu;
- saobraćaja i veza prema severu.

Ova pomeranja su — pored tabela, koje prikazuju koordinate i komponente težišta, na bazi obrade materija računarom — prikazana i šematski na geografskim karticama, što u velikoj meri pomaže shvatanju rezultata istraživanja.

Skreće se pažnja na činjenicu, da ova pomeranja težišta privrednih aktivnosti, u velikoj meri utiču na karakteristike proizvodnih snaga. Na pomeranje težišta privrednih aktivnosti dominantno su uticali industrija i poljoprivreda.

Pomeranje težišta u Vojvodini kreće se prema jugu, a ne prema jugoistoku, jer razvoj proizvodnih snaga u južnom Banatu nije bio (dovoljno snažan da povuče težište prema sebi.

Saznanje o pomeranju privredne aktivnosti u celini i posebno industrije i poljoprivrede, u velikoj meri može uticati na koncepciju dugoročnog programa razvoja Vojvodine do 2.000 god. — konstatuje autor pri završetku ovog dela svojih istraživanja.

Resumee

Beitrag zur Studie der Territorialen Struktur der Vojvodinaer Wirtschaft

Nach der Feststellung, dass die territoriale Struktur ein bedeutendes Element der regionalen Entwicklung ist, wird in diesen Untersuchungen, die territoriale Struktur der Wirtschaft und anderer Betätigungen von Serbien; der Territorie ausser den Autonomgebieten und in den Autonomgebieten mit besonderem Hinweis auf Vojvodina vorgetragen. Diese Struktur wird durch die Verschiebung der Schwerpunkte der Wirtschaftszweige zwischen den Jahren 1960 und 1975 untersucht.

Die territoriale Struktur der Wirtschaft wirkt auf die Produktionskosten, den Energieverbrauch, den Gebrauch der Infrastruktur, den Beschäftigungsmöglichkeiten und verschiedenen anderen Faktoren, die die Entwicklung der Regionen beeinflussen und die in dieser Arbeit vorgeführt werden. Gleichzeitig wird darauf hingewiesen, dass diese Verschiebung in erster Linie ein Qualitätsmerkmal ist.

Die Metodologie betrachtend, wird darauf hingewiesen, dass die Analyse auf Grund der Betrachtung von acht Aktivitäten bearbeitet wurde. Als Ponderationsmass wird die Zahl der Beschäftigten genommen und dabei wird erwähnt dass nur die Gesellschaftsektoren bearbeitet werden. Die Verarbeitung ist mit einem Computer IBM S/3 ausgeführt, auf Grund von Gleichungen, die die Koordinaten der Beschäftigtenzahl, des Schwerpunktes einzelner Betätigungszweige, der Einwohnerzahl, von einzelnen Gemeinden vorlegen. Dabei werden statistische Daten benutzt. Auf Grund dieser werden für die Jahre 1960, 1965, 1970 und 1975 die Schwerpunkte ausgerechnet.

Auf Grund der Ergebnisse dieser Untersuchungen wird die Analyse der Verschiebung des Schwerpunktes der Wirtschaft, ausgearbeitet. Zunächst ist festgestellt worden dass der Schwerpunkt der gesamten Wirtschaft sich in Norden bzw. Nordwesten, gegenüber den Schwerpunkt der Einwohnerschaft befindet, das auf die stärkere Aktivität in den nördlichen Reonen, hinweist. Dagegen ist festgestellt worden, dass in den letzten Jahren, eine Verschiebung dieses Schwerpunktes in südlicher Richtung sich entwickelt hat.

Innerhalb dieser Verschiebung ist entstanden:

- eine Verschiebung des Schwerpunktes der Industrie und Bergbau in südöstlicher Richtung;
- der Landwirtschaft und Forstwirtschaft nach Süden;
- des Handels, der Gastwirtschaft, des Handwerks und der kommunalen Tätigkeiten, in südwestlicher Richtung;
- der Bautätigkeit, nach Nordwesten;
- das Verkehrswesens und der Verbindungen, nach Norden.

Diese Verschiebungen werden — neben den Tabellen, die die Koordinaten und Komponenten auf Grund der Ergebnisse der Arbeit mit dem Computer zeigen — auch mit geografischen Karten vorgelegt.

Es wird auf die Tatsache hingewiesen, dass die Verschiebungen der Schwerpunkte der Wirtschaftsaktivitäten stark auf die Charakteristik der Produktionskräfte einwirken. Eine dominante Beeinflussung auf die Verschiebung wird durch die Industrie und die Landwirtschaft erzeugt.

Die Verschiebung des Schwerpunkt der Wirtschaft, geschieht in Vojvodina, nach Süden und nicht nach Südosten, da die Entwicklung der Wirtschaft im Südbanat nich genug stark war, um die Verschiebung anzuziehen.

Das Erkenntnis des Weges der Verschiebung des Schwerpunktes der Industrie und der Landwirtschaft besonders und der Wirtschaft überhaupt, kann die Konzeption der weiteren Entwicklung Vojvodinas bis zum Jahre 2000 stark beeinflussen, wird am Ende dieses Artikels festgestellt.